

Водночас конструкт спорідненої самобутності, що його розвивається російською пропагандою у рамках згаданої ідеології спирається на поверхове визначення схожості і подальше маніпуляційне їх використання.

Протидія означеному штибу ідентичності, що нав'язується зусиллями ворога у рамках інформаційного протистояння, натомість повинна, окрім іншого, включати ґрунтовне усвідомлення власної самобутності у різних площинах.

Важливим є наголошення на духовних підвалинах національного буття, що знаходять своє відображення у матеріальних проявах.

У реалізації означеного вище вектору одним із дієвих способів формування серед підростаючого покоління належного розуміння базових засад національної ідентичності є впровадження у навчальний процес курсів духовно-морального спрямування.

У навчальній роботі на базі Івано-Франківського ОШПО така робота ведеться під час курсової підготовки відповідних категорій освітян (зокрема учителів курсу «Основи християнської етики») у рамках окремих навчальних модулів.

Формування необхідності глибокого усвідомлення підвалин духовно-моральних підвалин національної окремішності та подальше їхнє утвердження в середовищі молоді є однією із заporук вдалої протидії ворожому інформаційному впливу як у сьогоденні, так і в майбутньому.

ДРУЧЕК Олена Василівна,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки Київського
інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРИЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЯК СКЛАДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Історична пам'ять нації завжди відігравала ключову роль у формуванні системи національних цінностей та національної свідомості. Особливого значення проблема змісту історичної пам'ять набуває у кризові періоди існування нації, один із яких українська нація змушена переживати у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. Воєнно-політичні виклики, які постали перед Україною, сприяють тому, що український народ об'єднався та сформував спільну національну ідентичність, об'єднану навколо

таких маркерів, як захист рідної землі, героїзм, національні символи, взаємодопомога, волонтерство.

Ключова роль у цьому процесові належить спільному баченню своєї історії та спільній ідентифікації свого ворога, яке об'єктивується поняттям колективної історичної пам'яті, під яким найчастіше розуміють соціально-психологічне явище, здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин і формувати на його підставі уявлення про перебіг історичного процесу та своє місце у ньому. Основною функцією історичної пам'яті є збереження та передача досвіду про минуле своєї соціальної спільноти, нації чи усього народу для того, щоб знати і розуміти своє місце у колективному минулому, сьогоденні та майбутньому, що, по суті, збігається із поняттями національної ідентифікації та національної свідомості – процесів і явищ, які визначають етапи розвитку індивіда та нації, відображаючи при цьому основні засади їх буття.

Історична (національна) пам'ять і національна ідентичність перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозумовленості, оскільки спільні уявлення про минуле є одним із ключових чинників формування усвідомлення належності до нації.

Під національною ідентичністю найчастіше розуміють складний соціально-психологічний та культурний феномен, що ґрунтується на усвідомленні індивідом своєї належності до нації як стійкої соціальної спільноти, а також на прийнятті спільних для неї цінностей, норм, символів та історичного досвіду.

Національна ідентичність, як свідомісно-психологічна складова особи чи нації, формується в процесі соціалізації або спільної діяльності, зокрема через освіту, політичні інститути, медіа та культурні практики. Національна ідентичність виконує у контексті розвитку нації низку важливих функцій, зокрема: ідентифікаційну; інтеграційну; комунікативну; регулятивну; соціалізаційну; ціннісно-нормативну; мобілізаційну.

До чинників, які мають найбільший вплив на формування національної ідентичності, зазвичай відносять: а) мову як основний засіб спілкування; б) культуру та традиції; в) цінності та світогляд, з пануючими у них уявленнями про свободу, гідність, справедливість; г) територію і державу, як поняття, що уособлюють зв'язок особи з географічним виміром «своєї» землі, державними інституціями; г) самоідентифікацію – внутрішнє відчуття належності до певної спільноти. Також одним із найважливіших елементів національної ідентичності є колективна історична та національна пам'ять.

Імперське та радянське минуле, масові злочини росії проти українців, а також події триваючої російсько-української війни мають величезний вплив на національну свідомість українців, їх колективну самоідентифікацію, осмислення політичних, культурних, ідеологічних явищ минулого і сьогодення.

Термінологічний і понятійний довідник «Історична наука» визначає історичну пам'ять як «здатність людської свідомості відтворювати минуле.

Без «пам'яті історичної» неможливе відтворення історії суспільства. Вона є успадкуванням минулого досвіду, що опредметнюється у відповідних культурних формах (традиціях, пам'ятках, мемуарах тощо), а також існує у вигляді історичної свідомості народу» [1, 281]. Як правило, поняття колективної історичної пам'яті вважають близьким до поняття національної пам'яті, з чим ми теж погоджуємося.

Історична пам'ять, як суспільне та психологічне явище, є складним та багаторівневим утворенням. З урахуванням критерію сфери реалізації виділяють *офіційну* (консолідовану та узгоджену із суб'єктами політичної діяльності) та *неофіційну* (представлену у буденній свідомості) історичну пам'ять; за критерієм кількості – індивідуальну, групову, колективну (загальносоціальну, національну) історичну пам'ять; за критерієм змісту – *історико-патріотичну* та *історико-соціальну*. У зазначеному контексті погоджуємося із В. Савкою та С. Ставковою у тому, до складу колективної історичної пам'яті входять не будь-які історичні факти та події, а лише ті, які актуалізувалися у свідомості суспільства та стали складовою ментальності нації [2, с. 165].

Аналіз підходів до класифікації моделей (типів) історичної пам'яті свідчить про поєднання двох критеріїв для їх оцінки – територіального і змістового. Так, Л. Стрільчук вважає, що історична пам'ять української нації представлена двома головними моделями: а) українська європейська; б) радянсько-російська євразійська [3, с. 124]. Натомість, В. Артюх висловлює переконання у тому, що в Україні має місце накладання трьох типів історичної пам'яті: а) української; б) російської; в) комуністичної [4, с. 7].

З урахуванням зазначеного, приходимо до висновку про можливість виділення у межах української національної моделі пам'яті: а) національно-патріотичного; б) національно-центричного; в) національно-європейського її типів, із існуванням таких різновидів, як «пам'ять опору», «реалітетна», «пострадянська». Натомість, у межах постколоніальної моделі можливе виділення: а) малоросійського; б) східнослов'янського, радянського типу, з існуванням таких різновидів, як «українська» версія «радянської пам'яті», «пам'ять братніх народів» та «пам'ять возз'єднання».

Як і будь-який інший складний соціальний феномен, історична пам'ять виконує у суспільстві не одну, а кілька функцій. Найчастіше, до функцій історичної пам'яті відносять: а) пізнавальну, яка полягає у наданні новим поколінням інформації про історію їх народу, минулі звершення; б) виховну, яка об'єктивується у знаннях, що впливають на духовний світ сучасного покоління, формують його світогляд, психологію, ідеали тощо; в) акумулятивну, змістом якої є надання актуальності історичному досвіду. Крім того, історична пам'ять виконує також: г) адаптаційну; ґ) синтезуючу; д) консолідуючу функції.

І все ж, ключовою функцією історичної пам'яті є збереження та передача досвіду про минуле своєї соціальної спільноти, нації чи усього народу для того, щоб знати і розуміти своє місце у колективному минулому, сьогодні

та майбутньому, що, по суті, збігається із поняттями національної ідентифікації та національної свідомості – процесів і явищ, які визначають етапи розвитку індивіда та нації, відображаючи при цьому основні засади їх буття.

Таким чином, історична (національна) пам'ять і національна ідентичність перебувають у діалектичному зв'язку: історична пам'ять формує зміст і межі національної ідентичності, а національна ідентичність визначає способи інтерпретації, відбору та актуалізації історичного минулого. Разом вони забезпечують символічну єдність і безперервність нації в часі.

Список використаних джерел

1. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник : навч. посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. Київ : Вища шк., 2002. 616 с.
2. Савка, В., Ставкова, С. Ревіталізація пам'яті українських повоєнних емігрантів із Польщі: сучасний стан та перспективи. *Мережа пам'яті. Цифрові символи соціальної пам'яті*. Краків : НОМОС, 2015. 219 с.
3. Стрільчук, Людмила. Теоретичний конструкт історичної пам'яті: дефініції й сучасний зміст. *Літопис Волині*. Всеукраїнський науковий часопис. 2015. № 15. С. 121–125.
4. Артюх В. О. Що таке історична пам'ять? *Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм* : матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції (м. Суми, 19–20 квітня 2013 р.) / ред. кол. : Є. О. Лебідь, А. Є. Лебідь. Суми : СумДУ, 2013. С. 3–9.

ЕМЕЛЬЯНЕНКО Ганна Дмитрівна,
професор кафедри філософії, історії
та соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет», доктор
філософських наук, професор

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПРОСТОРИ ПРАВА, ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Проблема української ідентичності в умовах сучасних соціокультурних трансформацій набуває особливої актуальності. Вона постає не лише як історико-культурний феномен, а як світоглядно-правовий простір, що визначає напрями розвитку освіти і науки. У цьому контексті важливо підкреслити, що філософія освіти і науки виконує інтегративну функцію, поєднуючи історичний досвід, правові цінності та світоглядні орієнтири українського суспільства.